

Helena Merriman

BBC:n palkittuun
podcastiin perustuva
tositarina

WSOY

Pako Berliinin ali

PAKO BERLIININ ALI

*Rakkautta, vakoilua ja petoksia:
tositarina poikkeuksellisesta paosta Berliinin muurin ali*

Helena Merriman

SUOMENTANUT JORMA-VEIKKO SAPPINEN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos *Tunnel 29*

Copyright © 2021 by Helena Merriman

By arrangement with the BBC

The BBC logo is a trade mark of the British Broadcasting Corporation and is used under licence.

■ © BBC 1996

Katkelman Ursula K. Le Guinin romaanista *Osattomien planeetta* suomentanut Kalevi Nyytäjä

Katkelman William Shakespearen näytelmästä *Hamlet* suomentanut Matti Rossi

Säkeen DDR:n kansallishymnistä suomentanut Toivo Lyy

SUOMENKIELINEN LAITOS © JORMA-VEIKKO SAPPINEN JA WSOY 2022

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

ISBN 978-951-0-47337-5

PAINETTU EU:SSA

Henrylle, Matildalle ja Samille
Äidille ja isälle
Rosielle, Livyille, Sasille ja Sebille

*»Se oli, kuten kaikki muurit, kaksiselitteinen, kaksipuolinen.
Se mitä sen sisäpuolella oli ja mitä sen ulkopuolella riippui siitä,
kummalla puolen muuria seiso*i.*»*

URSULA K. LE GUIN: OSATTOMIEN PLANEETTA

Sisältö

Alkusanat 11

1	Hiekkaranta	17	24	Tehdas	122
2	Ensimmäinen pako	20	25	Betoni	127
3	Pitkä kävely	25	26	Hautausmaa	130
4	Uudelleenbrändäys	29	27	Vuorotyötä	134
5	Salakuljettaja	34	28	Uusi nimi	136
6	Radio	39	29	Pommi	140
7	Panssarivaunu	44	30	Rakot	142
8	Tuhat pientä tavaraa	48	31	Tv-tuottaja	144
9	Tuhannen silmän talo	53	32	Sopimus	151
10	Operaatio Ruusu	60	33	New York	155
11	Hiirenloukku	63	34	Kamerat	157
12	Lumi	66	35	Sateenvarjot	160
13	Paot	67	36	Kuoleman käytävä	163
14	Polvihousuinen poika	70	37	Wilhelm, taas	166
15	Tietämättömien laakso	78	38	Peruseriaatteet	167
16	Kaksi kiikaria	83	39	Vesivuoto	169
17	Vartiotorni	90	40	Toinen tunneli	175
18	Leiri	93	41	Rakastavaiset	179
19	Vakooja	97	42	Päivää ennen	182
20	Kansio	101	43	7. elokuuta	186
21	Evi ja Peter (ja myös Walter ja Wilhelm)	108	44	Hohenschönhausen	200
22	Girmannin ryhmä	112	45	Myyränmetsästys	210
23	Tulevaisuuden talo	117	46	Hiljaisuus	214
			47	Näytösoikeudenkäynti	217

- 48 Teurastaja 225
49 Clausin tarina 231
50 Pariisi 236
51 Lukemat 242
52 Viimeinen vierailu 245
53 Sanansaattaja 246
54 Tutkimuksia 248
55 Karttoja 249
56 Reuven 251
57 14. syyskuuta 253
58 Walter ja Wilhelm 272
59 Etsintä 275
60 Filmikela 276
61 Kuuntelulaite 279
62 Lastenrattaat 280
63 Juhlat 283
64 Kanootti 286
65 Lentokone 288
66 Toiset juhlat 290
67 Lehdistötilaisuus 292
68 Kirjasto 296
69 Viesti 298
70 Elokuva 300
71 Kirje 307
72 Hamlet 310
73 Kullavärinen Mercedes 312
74 Viimeinen raportti 316
75 Ilmassa 320
Epilogi 322
Loppusanat 331
Mitä he myöhemmin tekivät 337
Paikat 341
Viihteet 344
Kirjallisuutta 365
Kiitokset 369
Kiitokset kuvista 372
Hakemisto 373

Alkusanat

KUN NÄEN Joachimien ensimmäisen kerran, pystyn vaivoin puhumaan. Hänen asuntonsa sijaitsee kahdeksannessa kerroksessa, ja kun olen kiivennyt sinne portaita pitkin mikrofonikourassa tallentaakseni ensimmäisen tapaamisemme, olen hengästynyt.

Joachim naurahtaa ja kutsuu minut sisään. Soitin hänelle viikkositten, lokakuussa 2018, ja sanoin, että haluaisin tulla Berliiniin kysymään häneltä jostain, mitä hän oli tehnyt melkein 60 vuotta aikaisemmin. Puhelu oli lyhyt. Joachimien englannin kielen taito oli rajallista, minun saksani vielä rajallisempaa, mutta eräs seikka herätti huomioni keskustelussa. Journalistina haastatteleman henkilöt pyrkivät usein yleistämään, tiivistämään kokemuksensa tunteiden kautta. Joachim oli erilainen: hän puhui seikkaperäisesti, muisti hajuja, ääniä, mittoja ja värejä. Kiinnostukseni yltyi ja kysyin, voisinko tavata hänet seuraavalla viikolla. Hän vastasi myöntävästi.

Liikumme Joachimien asunnossa. Se on valoisa ja ilmava, täynnä kasveja, ja hänen hyllyillään on nukkeja, Buddha-patsaita ja posliinikissoja. Kylpyhuoneen oven yläpuolella on valkoinen emalikelppi, jossa on numero seitsemän. Joachim kertoo kiskaiseensa sen keskellä yötä erään kerrostalon seinästä kaupungin toisella puolella. Kerrostalo oli juuri se, jossa kaikki tapahtui.

Astelemme koko seinän mitalle ulottuvien ikkunoiden luo ja ihailemme näkymää kaupunkiin, joka heräilee eloon talviauringossa alapuolellamme. Joachimien asunto sijaitsee reuna-alueella, siellä missä Berliinin ydinkeskustan kerrostalot ja pilvenpiirtäjät kohtaavat Grune-

waldin metsän havupuut. Seisomme hetken paikoillamme, ja Joachim osoittaa sormellaan etäisyyteen, Berliinin muurin entisille tienoille. Ajattelen valokuvia vuodelta 1989, yöltä, jolloin ihmiset kiipesivät muurille, tanssivat betonin päällä ja alkoivat sitten moukaroida sitä palasiksi. Kymmenen vuoden välein muistelemme tuota hetkeä, mutta minua on aina kiinnostanut enemmän Berliinin muurin tarinan vastakkainen pää: 1961. Vuosi, jona muuri rakennettiin.

Mitä tapahtuu, kun valtio rakentaa esteen, joka jakaa kaupungin tai maan kahtia? Tuo kysymys oli mieleni perukoilla, kun työskentelin toimittajana Egyptissä, missä poliisi rakensi sisäministeriön eteen kolmen metrin korkuisen muurin, jonka mielenosoittajat sitten kaatoivat. Se oli mielessäni, kun asuin Jerusalemissa ja jonotin tuntikausia tarkastusasemilla mennäkseni Gazaan tai Länsirannalle. Berliinin muurin murtumisesta puhutaan yhden aikakauden päättymisenä, ja jossain mielessä se kuvastelikin kylmän sodan loppua. Mutta pian alkoi uusi aika: muurien aikakausi. Juuri nyt muurit ovat muodissa. Yli 70 maassa eli kolmasosassa maailman valtioista on jonkinlainen aita tai muuri. Osa niistä sijaitsee maan rajoilla, kun taas jotkin niistä erottavat toisistaan alueita valtion tai jopa kaupungin sisällä. Ovatpa ne minkä kokoisia tahansa, monet niistä ovat vartiotorneineen, kuoleman käytävineen ja hälytysjärjestelmineen saaneet innoitusta tuosta muurien muurista – joka rakennettiin kesällä 1961 Berliiniin.

Joachim osoittaa pöytää ja istuudumme sen ääreen. Kiinnitän mikrofonin hänen laivastonsiniseen fleeceensä ja kysyn, mitä hän söi aamiaiseksi. Se on radiossa vakiokysymys haastateltavan puheen tason tarkistamiseksi. Kun hän kertoo smoothiestä ja munakokkelista, nostan mikrofontia reilusti. Hänen puhetapansa on hiljainen, vaatimaton. Lähietäisyydeltä panen merkille hänen keijumaiset korvansa ja kirkaansiniset silmänsä, jotka siristyvät kiinni hänen hymyillessään. Lasken mielessäni hänen ikänsä: 80.

Keskustelimme tuona päivänä kolme tuntia. Palasin seuraavana päivänä, ja juttelimme viisi tuntia. Ja niin se jatkui viikon: minä kyselein, Joachim vastaili henkeäsalpaavan yksityiskohtaisesti, ja hänen vaimonsa kiikutti teekupillisia ja puristi lempeästi hänen olkaansa

laskiessaan ne pöydälle. Kolmen seuraavan vuoden kuluessa jäljitin muita tähän tarinaan liittyviä henkilöitä, haastattelin heitä ja luin heidän kirjeitään ja päiväkirjojaan. Sitten löysin Stasin tuhannet kansiot, joista saa äärimmäisen pikkutarkkaa tietoa, jollaisesta toimittaja joutuu yleensä vain haaveilemaan. Löysin tunnelin kopion, jonka mittasuhteet ovat samat kuin alkuperäisessä pakotunnelissa, ja äänitin sen sisällä, sillä halusin tietää, miltä tuntuu olla maan alla, kaivaa ruumisarkun levyisessä tilassa, ja mietin, miksi joku viettäisi tieteen tahtoen siellä niin paljon aikaa.

Taustatutkimus muutti käsitystäni monista asioista, jotka olin luullut tietäväni: toisen maailmansodan päättymisestä, kylmän sodan alkamisesta, Berliinin muurin rakentamisesta, television uutistoiminnan alkuvaiheista ja siitä, millaista on ruveta vakoojaksi ja kavaltaa lähipiirinsä ihmisiä. Lopputuloksena on tämä kirja.

Kaikki dialogit ovat peräisin suoraan noista haastatteluista ja Stasin kokous- ja kuulustelupöytäkirjoista, ja olen hyödyntänyt myös suullisia selostuksia, karttoja, muistelmia, oikeuden papereita, CIA:n ja ulkoministeriön salaisia asiakirjoja sekä lehti-, tv- ja radioraportteja tarkistaakseni nimiä ja päivämääriä ja saadakseni lisää tutkimuspohjaa. Kaikki virheet ovat omiani.

Joachim

ENSIMMÄISEKSI JOACHIM tajuaa hajun. Hiilipölyä. Sitten hän tuntee sen. Sitä ryöppyä hänen päähänsä, hartioilleen ja silmiinsä, kunnes se sokaisee hänet. Mutta hän jatkaa, hakkaa kirveellä yläpuolellaan olevaa kattoa, ja kaikki tärisee, ja ääni on niin kova, että se tuntuu luissakin. Sitten äkisti: raikasta ilmaa. Hän on saanut aikaan aukon, joka on tarpeeksi suuri kivuta läpi. Hän laskee kirveen kädestään ja tarttuu pistooliin: jos he löytävät hänet, hän ei lähde elävänä. Hän hieroo hihansa kääntöpuolella hiilipölyä toisesta silmästään ja valmistautuu kiipeämään huoneeseen tietämättä ollenkaan, mitä ylhäällä on. Joachim on hetken paikoillaan, ja hiljaisuudessa hän huomaa ajattelevansa, eikä suinkaan ensimmäistä kertaa: kuinka hän oikein päätyi tähän?

Hiekkaranta

12. elokuuta 1961 – Rügenin saari, Itä-Saksa

JOACHIM NOSTAA jalkansa vedestä. Se on kylmää, elokuussakin. Hänen ystävänsä polskivat meressä, kiusoittelevat häntä, huutelevat häntä mukaan, mutta hän inhoaa kylmää vettä, ja muut tietävät ettei hän tule.

Hän muistelee edellistä iltaa. Työläisten olutta. Hikeä. Tiukasti toisiaan vasten painautuneita vartaloita. Haparointia ja suudelmia nurkassa. Joachimilla ei ole koskaan ennen ollut tällaista lomaa, ei kertaakaan 22 elinvuotenaan, eikä hän haluaisi sen loppuvan. Takana kohoavia kalkkikivikallioita peittää kirkkaanvihreä metsä, taivaalla kaartelee merikotkia, ja merivesi on niin kirkasta, että hän näkee siellä pyrähtelevät pikkuruiset kalat.

Enää viikko jäljellä, sitten on edessä paluu Itä-Berliiniin. Maailma on siellä 300 kilometrin päässä etelässä aivan toinen. Harmaa. Hermostunut. Viime kuukausina entistä voimakkaammin. He kaikki ovat huomanneet muutoksen: kaduilla on enemmän rajavartijoita, Länsi-Saksaan pakenevien määrä kasvaa rajusti, ikään kuin ihmiset tietäisivät jotain. Ilmassa on sähköä, joka surisee ennen myrskyä.

Joachim kohottaa katseensa ja näkee parhaan ystävänsä Manfredin kahlaavan vedestä. He ovat tunteneet toisensa kuusivuotiaista saakka, polttaneet ensimmäiset savukkeensa yhdessä, kehitelleet taidokkaita

kepposia koulussa. Siellä Manfred joutui alinomaa riitoihin, mutta Joachim oli aina se koululainen, joka ei koskaan jäänyt kiinni tuhmuuksista ja joka tiesi aina, missä raja kulkee – eikä koskaan ylittänyt sitä.

Illalla Joachim ja Manfred vaihtavat farkkuihin ja t-paitaan, kamppaavat tukkansa ja lähtevät tarpomaan hiekan poikki olutteltalle. Taas yksi ilta paratiisissa hiekkarannan tuntumassa Itä-Saksassa, pari 22-vuotiasta tuossa pitkän kesän painottomuudessa, ilman tarvetta olla missään muualla.

Tietämättään he ovat parhaillaan juuri siellä, missä valtiovalta haluaa heidänlaistensa nuorten miesten olevan, nuorten, jotka saattaisivat ruveta hankaliksi, jos tietäisivät mitä pian tapahtuu. Itä-Berliiniä kohti nimittäin jyrisee kymmeniä panssarivaunuja, ja kymmenet tuhannet sotilaat hiipivät kuorma-autoihin aseistautuneina Kalašnikoveilla, konekivääreillä ja panssarintorjuntaohjuksilla. Minä hetkenä hyvänsä he saavat käskyn, ja silloin se alkaa.

AAMULLA JOACHIMIN herättää ääni: eloon räsähtelevän kaiuttimen vinkuna. Sitten hän kuulee, kuinka telttojen vetoketjuja vedellään tarkokkaasti auki, kömpii itsekin ulos ja lähtee kävelemään leirintäalueen poikki kohti kaiutinta, josta pauhaa nyt räikeää, mahtipontista marssimusiikkia. Sitten kuuluu miehen ääni: »*Das Ministerium des Innern der Deutsche Demokratischen Republik feröffentlicht folgende Bekannmachung...*»

Joachim tietää heti mitä odottaa. Tulossa on valtion tiedote, ja hän lakkaa kyllästyneenä kuuntelemasta. Mutta sitten äänensävy muuttuu kiihkeämmäksi: »Wollankstrasse, Bornholmer Strasse, Brunnenstrasse, Chausseestrasse...» Mies luettelee katuja, joilla Joachim on juoksenellut pikkupojasta saakka, ja hänen kiinnostuksensa herää. Hän ei ymmärrä, miksi mies puhuu niistä, mutta sitten hän kuulee syyn: »Itä- ja Länsi-Berliinin raja on suljettu.»

Joachimin vatsa reagoi adrenaliiniin, mutta pää alkaa päästä vauhtiin ja yrittää ymmärtää, mitä on tapahtunut: jos Itä- ja Länsi-Berliinin raja on suljettu, kaupunki on jaettu kahtia, mutta kuinka kaupungin voi jakaa yhdessä yössä? Se merkitsisi kaikkien yhteysien katkaisemista

– sähkön, raitioteiden, rautateiden, viemäriverkoston – ja ajatus on niin tolkuton, etteivät Joachim ja hänen ystävänsä piittaa kuulutuksesta, vaan suuntaavat hiekkarannalle.

Seuraavana aamuna leirillä kuhisee huhuja: piikkilanka-aita, sotilaita kaduilla, panssarivaunuja, konekiväärejä. Samassa Joachim tuntee olevansa kaukana kotoa, ja kuin myrskybongaaaja hän haluaa päästä keskelle kotikaupungin tapahtumia, millaisia ne lienevätkin. Aamiaisen jälkeen hän ja hänen ystävänsä pakkaavat vanhan Citroëninsa, kiitävät yhtä soittoa Berliiniin ja saapuvat perille iltahämärissä.

Heidän ajaessaan kaduilla jokin tuntuu olevan pielessä. On hiljaista. Liian hiljaista. Tiet ovat lähes autioita, autot harvassa. Kun he ovat ajaneet ristiin rastiin pitkin lehmusten ja käytännöllisten betonitalojen reunustamia katuja, he saapuvat viimein Bernauer Strasselle, runsaan puolentoista kilometrin pituiselle kadulle, joka kulkee keskellä rajaa. He nousevat autosta ja lähtevät kävelemään kohti kylttiä, jonka he ovat ohittaneet satoja kertoja ylittäessään rajan Itä-Berliinistä Länsi-Berliiniin:

POISTUTTE NYT BERLIINIIN DEMOKRAATTISELTA SEKTORILTA

Sana »demokraattiselta» on aina naurattanut heitä. Itä-Berliinissä ei ole Joachimien mielestä mitään kovin demokraattista. Tavallisesti kyltin luona seisoi pari poliisia, mutta nyt Joachim näkee vasten katulampun räikeää valoa siluetteina joukon miehiä, joilla on vihreä univormu ja teräskypärät. Mutta eivät heidän univormunsa häntä säikäytä, vaan se, mitä he pitelevät poikittain rintaansa vasten: rynnäkkökiväärejä. Hän katselee henki kurkussa, kuinka yksi miehistä kääntyy ja astelee heitä kohti. »Mitä oikein teette? Häipykää täältä! Ellei sana kuulu...» Mies osoittaa asettaan.

Joachim kääntyy poistuakseen, ja silloin hän huomaa katuvaloissa kimaltelevat piikkilankakiepit. Hänellä ei ole aavistustakaan, mitä on tapahtunut, mitä nuo miehet vartioivat, mutta jollain lailla hän tietää, että yhdessä yössä kaikki on muuttunut.

Ensimmäinen pako

Helmikuu 1945 – Itä-Saksa

JOACHIMIN HERÄTESSÄ äiti pitelee hänen yksivuotiasta siskoaan lonkkaansa vasten ja sulloo matkalaukkuun valokuvia, koruja ja vaatteita. Alakerrassa isä penkoo kaappeja, kasaa hedelmiä ja purkkeja kasseihin, kiskoo patjoja sängyistä ja kantaa kaiken ulos, missä tavarat peittyvät pian lumeen.

Joachim ei tiedä, miksi he ovat lähdössä. Hän ymmärtää, että jokin on vialla, mutta ei ole aikaa kysellä. Vanhemmat lastaavat kaiken kärryille, joiden eteen valjastetut kaksi hevosta hönkäilevät huurupilviä kylmään ilmaan. Joachim kömpii kyytiin ja kaivautuu villapeiton alle isoäidin, pikkusiskon ja äidin viereen. Sitten isä nousee kuskinpukille ja komentaa hevoset liikkeelle.

Joachim kuuntelee pyörien vingahtelua jäällä ja katselee puiden lomassa leijaillevalta lunta, joka täplittää hevoset valkoisiksi. Maatila etäännyttäkana, eikä Joachimilla ole aavistustakaan, näkeekö hän sitä enää koskaan, käykö hän enää milloinkaan isän kanssa noilla aamukävelyillä, joilla hän yritti kipittää pikkuisilla jaloillaan pysyäkseen perässä, kun he kävivät katsomassa lehmiä, hevosia, porsaita ja hanhia. Hedelmäpuiden jälkeen soratien päässä, missä tilan maat vaihtuivat metsään, he katselivat ylväänä astelevia hirviä, joiden tummanpunainen turkki välkkyy aamuringossa. Hän ei voi ymmärtää, miksi he jättävät sen kaiken taakseen.

Isä ei voi kertoa Joachimille, että he lähtevät pakoon puna-armeijaa – kuinka sellaisen voisi kertoa kuusivuotiaalle? Isä on kuullut siitä illalla radiosta: idästä tulee venäläisiä sotilaita, jotka raiskaavat naisia ja polttavat maataloja, ja hän haluaa epätoivoisesti viedä perheensä Berliiniin ennen kuin venäläiset löytävät heidät.

Hän ei kuitenkaan tiedä, kuinka lähellä venäläiset jo ovat. Puna-armeijan etujoukot marssivat päivän ajomatkan päässä takanaan kolonna, joka on venynyt satojen kilometrien pituiseksi. Tanner tärisee heidän jalkojensa alla kuin alkavassa maanjäristyksessä, sillä sotilaita on valtava määrä: kuusi miljoonaa. Osa sotilaista ajaa pehmustetut nahkakypärät päässä hirmuisia T-34-panssarivaunuja, jotka jyräävät lumihanget matalaksi. On komentajia Chevrolet-kuorma-autoissa, joiden lavalla on kranaatinheittäjiä. On ratsuväkeä tuuheaharjaisten ponien ja kamelien selässä ja sitten, jalkapatikassa, miljoona vankileireiltä vapautettua rikollista, joita kannustaa eteenpäin kovaäänisistä pauhaava kohottava venäläinen sotilasmusiikki.

Ja he ovat nopeita.

Venäläiset ovat talvisodankäynnin veteraaneja, ja tämä sää – keskimäärin 20 astetta pakkasta – on heille eduksi. Siinä missä ohuita sukkia pitävät saksalaiset sotilaat menettävät varpaitaan niiden paleltuessa, venäläiset osaavat kääriä jalkateränsä kankaaseen suojaan kylmyydeltä. Öisin pioneerit raivaavat miinakenttiä. Päivällä panssarivaunut vyöryvät lumikinosten läpi, ja nuo vaunut ovat niin valtavia, että kun tielle osuu pakenevia perheitä hevostähtäyksensä, ne rumentuvat suunnattomien terästelaketjujen alle.

Meneillään ovat toisen maailmansodan viimeiset kuukaudet, ja Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin on lähettänyt väkensä ottamaan haltuun sen, mitä hänelle nyt kuuluu. Pari viikkoa aikaisemmin, 4. helmikuuta 1945, hän on tavannut palatsissa Jaltan rannikolla Britannian pääministerin, Winston Churchillin, ja Yhdysvaltain presidentin, Franklin Rooseveltin, ja keskustellut heidän kanssaan siitä, mitä Saksalle pitäisi tehdä. Yhdysvallat, Britannia ja Neuvostoliitto ovat vuosikaudet olleet liittolaisia ja taistelleet Saksaa vastaan, mutta nyt kun voitto häämöttää, ne nahistelevat keskenään saaliista. Neuvoteltuaan pitkään samppanjan

ja kaviaarin ääressä he ovat sopineet jakavansa Saksan. Neuvostoliitto ottaa siitä puolet: idän. Britannia, Yhdysvallat ja Ranska jakavat lännen. Myös runsaan 150 kilometrin päässä neuvostovyöhykkeen sisällä sijaitseva Berliini jaetaan.

Stalin pelaa kuitenkin likaista peliä. Hän haluaa omien sotilaidensa ehtivän Berliiniin ensin, ennen brittejä ja amerikkalaisia, jotta he voivat ryöstää kaupungista kaiken mitä siellä on jäljellä. Rahaa. Koneita. Uraania – Neuvostoliiton ensimmäistä atomipommia varten.

Mutta kyse on myös ylpeydestä. Stalin ei ole vieläkään täysin toipunut järkytyksestä, jonka hän koki Saksan hyökätessä Neuvostoliittoon vuonna 1941, minkä jälkeen yli 20 miljoonaa venäläistä kuoli ja vieläpä hirvittäväillä tavoilla. Saksalaiset sotilaat noudattivat Hitlerin käskyä »sulkea sydämensä sääliä ja toimia julmasti» ja polttivat venäläisten taloja, murhasivat aiteja ja lapsia, ja lähettivät eloonjääneet työleireille, joilla useimmat nääntyivät nälkään. Nyt on aika maksaa samalla mitalla. Kun Stalinin joukot kiittävät Itä-Saksan läpi, ne kostavat. Laihat venäläiset sotilaat, joista monet ovat selviytyneet elossa saksalaismiehityksen kauhuista ja muut raaistuneet taistellessaan heitä uhrattavina pitävien kenraalien komennossa, ryntäävät nyt kyliin ja maalaistaloihin. He varastavat koruja ja posliinia ja sullovat ne panssarivaunuhihinsa, teurastavat eläimiä, raiskaavat ja pahoinpitelevät naisia ja sytyttävät kaiken tuleen.

Joachimin isä ohjastaa hevosia ohi jäätyneiden järvien ja lehdettömien metsiköiden, ja eläinten kaviot liukuvat ja luiskahtelevat jäisellä tiellä. He ovat kulkeneet koko päivän, mutta pysähtyä ei voi, sillä hän tietää yhtä hyvin kuin sotilaat, että edessä on ongelma. Oderjoki. Se on päivän ajomatkan päässä, ja Berliiniin päästäkseen sen joutuu ylittämään. Vaikka on purevan kylmää, ensimmäiset suojasääät ovat jo lähellä ja joen jäät lähtevät pian: jää ei kestä kärryjen painoa, elleivät he pääse sinne nopeasti.

Mutta kun he lähestyvät jokea, kulkua alkavat hidastaa muut tiellä liikkuvat, miljoonat heidän kaltaisensa pakolaiset, jotka yrittävät epätoivoisesti paeta venäläisiä. Raskaana olevia naisia lojuu patjoilla härkien vetämissä vaunuissa, äidit kävelevät vauva sylissä hylättyään las-

tenvaunut lumeen. Näkyy jo joitain niistä, jotka eivät ole selviytyneet: pieniä myttyjä jäykkänä ja jäätyneinä hangessa.

Näkyvissä ei ole juuri ollenkaan miehiä, sillä suurin osa heistä on komennettu Saksan armeijaan epätoivoisena yrityksenä pelastaa maa. Joitain saksalaisia sotilasjoukkueita tiellä sentään liikkuu tarkoituksenaan katkaista venäläisten tie Berliiniin. Isä on helpottunut nähdessään sotilaat. Hänelle tulee turvallisempi olo, vaikka suurin osa heistä näyttää alle kaksikymmenvuotiailta pojilta, joiden valtava kypärä melkein peittää silmät.

Päivänvalon hiipussa jokin herättää Joachim in kärkyjen takaosassa: matala hurina. Juuri kun hän tunnistaa sen moottorin ääneksi, hän kuulee lentokoneen kiitävän taivaalla, tulituksen hakkaavan räti-
nän ja sitten äänen vielä lähempää: isoäiti huutaa, pitelee jalkaansa ja vääntelehtii kivusta.

Kärkyt pysähtyvät.

Saksalaiset sotilaat tulittavat nyt joka suuntaan, ja aseiden savua on niin paljon, ettei Joachim näe, mitä tapahtuu, joten hän piiloutuu peiton alle kauttaaltaan vapisten. Lopulta ampuminen lakkaa, ja kun savu hälvenee, Joachim kurkistaa kärryn laidan yli. Lumessa on kymmeniä vihreitä möykkyjä. Saksalaiset sotilaat ovat liikkumattomia, ja heitä ympäröivä lumi värjäytyy punaiseksi.

Silloin tulevat venäläiset.

Ryhmä sotilaita ympäröi kärryn ja raahaa Joachim in ja perheen muut jäsenet hylättyyn taloon. Siellä he sulkevat Joachim in isän kaappiin pitääkseen tämän aisoissa ja nauttivat votka-annoksensa, ja sitten tapahtuu asioita, joista Joachim in on edelleen vaikea puhua.

Iltahämärissä sotilaat sammuvat ja Joachim hiipii piileskelypaikastaan nurkasta komeroon, jossa isä istuu voimattomana tekemään mitään. Joachim kömpii isän syliin ja käpertyy tämän käsivarsien suojaan, ja he nukahtavat.

AAMULLA JOACHIM astuu ulos kaapista ja näkee, että venäläiset pakkaavat tavaroitaan. Lyhyen hetken hän on helpottunut siitä, että hän ja muut ovat edelleen elossa. Mutta pian herää pelko, sillä sotilaat retuut-

tavat isän ulos, lähtevät marssittamaan tätä pitkin lumista tietä ja sitten he kaikki katoavat valkoisuuteen.

Hyvästejä ei lausuta. Ei viimeisiä sanoja.

Joachim istuu hetken sisällä äidin, siskon ja isoäidin kanssa. Tuuli ulahtelee ympärillä, ja jokainen on uppoutunut omaan suruunsa. Mutta kyynelille ei ole aikaa, sillä talosta täytyy poistua ennen kuin venäläisten sotilaiden seuraava aalto löytää heidät, ennen kuin kaikki alkaa taas alusta. Äiti tietää, etteivät he pääse Berliiniin, vaan heidän täytyy mennä takaisin, maatilalle.

Joachim juoksee äidin perässä, kun tämä etsii tieltä kärriä, sillä sotilaat ovat vieneet heidän hevosensa, ja isoäidin jalassa on luoti eikä hän pysty kävelemään. Äiti ja Joachim löytävät kylästä muutaman kilometrin päästä käsikärriä, jotka ovat pienet mutta edelleen ehjät. He kiskovat kärriä talolle ja nostavat vauvan ja isoäidin niihin. Äiti rupeaa vetämään kärriä edestä, Joachim työntää takaa, ja he aloittavat hitaan kävelyn kotiin.

Heidän raahustaessaan jäisillä teillä Joachim huomaa, että hän on tikunohuista käsivarsistaan ja jaloistaan huolimatta voimakas. Hän ei valita luihinsa tunkeutuvaa kylmyyttä eikä kipua, joka on asettunut hänen selkäänsä. Sen sijaan hän työntää kärriä vakaasti tunnista toiseen, tuo kuusivuotias, joka on liian nuori ymmärtämään sotaa, sotilaita ja rajoja, mutta tarpeeksi vanha tietääkseen, että isä on kadonnut ja ettei hän ehkä enää koskaan näe tätä.

Hermoja raastava jännitysnäytelmä sankaruudesta, petturuudesta ja salaisesta tunnelista Berliinin katujen alla.

Kesällä 1962 joukko länsisaksalaisia miehiä ryhtyy hengenvaaralliseen urakkaan: he alkavat kaivaa Berliinin muurin ali tunnelia, jonka avulla on tarkoitus pelastaa kymmeniä itäsaksalaisia länteen. Uhkarohkeassa suunnitelmassa on monia vaaroja: hapenpuute, tunneliin tulviva vesi ja yläpuolella partioivat Stasin sotilaat ovat niistä pienimpiä – vaarallisin kaikista on kaivuryhmään soluttautunut agentti. Joukkoon liittyy myös amerikkalainen toimittaja, joka haluaa tehdä tv-historiaa ja kuvata paon reaaliajassa. Suurvaltojen välit ovat kylmän sodan seurauksena kärjistyneet, ja jos amerikkalaisten osallistuminen tunnelin rahoittamiseen paljastuisi, voisi seurauksena olla pahimmillaan kolmas maailmansota.

Pako Berliinin ali on palkittuun brittiläiseen *Tunnel 29* -podcastiin perustuva uskomaton tositarina vapautensa menettäneistä ihmisistä – heistä, jotka ovat valmiita tekemään mitä tahansa saadakseen sen takaisin.

